

relateren en mogelijk nieuwe vragen te stellen. De twaalf lezingen die in deze bundel over *Bilderdijs boekenwijsheid* zijn samengebracht, functioneren in dit opzicht perfect. Elke lezing afzonderlijk bevat voldoende substantie om iets bij te kunnen dragen aan vergroting van onze kennis van Bilderdijk; de verrassingen komen echter wanneer men de verschillende uitspraken met elkaar confronteert.

Het in 1988 bij het tachtigjarig bestaan van de Vereniging 'Het Bilderdijk-Museum' gehouden symposium was gewijd aan de twee veilingcatalogi van mr. Willem Bilderdijs bibliotheek: de catalogus van 1797, toen Bilderdijs boeken na zijn gedwongen vertrek uit Nederland ten behoeve van zijn schuldeisers onder de hamer werden gebracht, en de catalogus van de in 1832 gehouden veiling, na de dood van de dichter. De lezingen handelen elk over een onderdeel van Bilderdijs boekenrijen: geschiedenis (J. Roelevink), rechten (H.C. Gall), beeldende kunst (P. Knolle), filosofie (L. Engelfriet), theologie (P.L. Schram), natuurwetenschappen (H.A.M. Snelders), geneeskunde (M.J. van Lieburg), taalkunde (J. Noordegraaf), klassieken (J. Zwaan), buitenlandse romantici (C. de Deugd) en Nederlandse literatuur (P.J. Buijnsters). Ter inleiding biedt M. van Hattum een cijfermatige vergelijking tussen de twee veilingen.

Was nu werkelijk al wat in die boeken stak in Bilderdijs hoofd gevaaren? Of vond de polyhistor zijn kennis elders, 'in theologische achterbuurten, in emigrantensalons, in recensies', zoals Byvanck het in 1894 verwoordde (p. 7)? En trachtte Bilderdijk als literator en wetenschapper bij te blijven door de meest actuele literatuur aan te schaffen? Deze vragen, in het bijzonder de laatste, vormen een gemeenschappelijk element in bijna alle lezingen, en omdat de antwoorden sterk uiteenlopen zitten hier voor de lezer de verrassingen.

Het fenomeen privébibliotheek als zodanig komt in de bundel niet expliciet aan de orde. Hoe Bilderdijs boekenbezit zich verhoudt tot dat van zijn tijdgenoten of van jongere geestverwanten als Da Costa en Groen van Prinsterer, weten we niet, en in dat licht bezien hebben de oordelen die nu over Bilderdijs bibliotheken zijn geveld een voorlopig karakter.

W. Heijting

J.A. Bornewasser, *Kerkelijk verleden in een wereldlijke context. Historische opstellen, gebundeld en aangeboden aan de schrijver bij zijn aftreden als hoogleraar aan de theologische faculteit Tilburg*. Van Soest/De Bataafse Leeuw, Amsterdam 1989, geb. 432 blz. f 49,50.

Dit boek is het afscheidsgeschenk aan en van prof. Bornewasser, op 10 november 1989 aangeboden binnen de theologische faculteit te Tilburg. Over en weer hebben hoogleraar en huldigingscomité elkaar daarin gevonden. Er was dus gelegenheid scripta van de laatste twintig jaar te